

GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHNING HUQUQIY ASOSLARI

Saidabdullayev Orzubek Sobir o'g'li

Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti
Yurisprudensiya mutaxassislik bakalavriat 3-bosqich talabasi

saidabdullayevorzubek038@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21337453>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-iyul 2026 yil
Ma'qullandi: 12-iyul 2026 yil
Nashr qilindi: 13-iyul 2026 yil

KEYWORDS

gender tengligi, inson huquqlari, ayollar huquqi, diskriminatsiya, gender siyosati, huquqiy himoya, teng imkoniyatlar, xalqaro huquq.

ABSTRACT

Ushbu maqolada gender tengligini ta'minlashning huquqiy asoslari, uning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati hamda ayollar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlarni yaratishga qaratilgan davlat siyosati tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida gender tengligini ta'minlash bo'yicha qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar, xalqaro standartlar va amaliy mexanizmlar yoritilgan. Maqolada gender tengligini ta'minlashda uchrayotgan muammolar hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Bugungi kunda gender tengligini ta'minlash masalasi xalqaro hamjamiyat va milliy davlat siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Jamiyatda ayollar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni yaratish demokratik davlat va fuqarolik jamiyatining asosiy tamoyillaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Gender tengligi inson huquqlarining ajralmas qismi bo'lib, u nafaqat siyosiy va huquqiy sohada, balki iqtisodiy, ijtimoiy, ta'lim va mehnat munosabatlarida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti ayollar va erkaklarning teng ishtirokisiz samarali rivojlanishi mumkin emas. Shu sababli gender tengligini ta'minlash bugungi kunda global darajadagi dolzarb masalalardan biri sifatida qaralmoqda. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida ham gender tengligini ta'minlash, ayollar huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularning davlat va jamiyat boshqaruvidagi ishtirokini oshirish bo'yicha keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, ayollarni qo'llab-quvvatlash, ularning ta'lim olish, mehnat qilish va tadbirkorlik bilan shug'ullanish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonun gender siyosatini amalga oshirishda muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda. Bu esa mamlakatda gender tengligini ta'minlash borasidagi davlat siyosati izchil rivojlanayotganini ko'rsatadi. Shunga qaramay, gender tengligini ta'minlash bilan bog'liq ayrim muammolar hali ham mavjud bo'lib qolmoqda. Jumladan, mehnat munosabatlarida gender tengsizligi, ayrim hollarda ayollarning ijtimoiy faolligini cheklovchi stereotiplarning mavjudligi, oilaviy zo'ravonlik va diskriminatsiya holatlari jamiyat taraqqiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli gender tengligini ta'minlashning huquqiy asoslarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va

ularni bartaraf etish bo'yicha samarali takliflar ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi.

MUHOKAMA VA TAHLIL. Gender tengligi jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Inson huquqlari tamoyillariga ko'ra, har bir shaxs jinsi, millati, dini yoki ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar teng huquq va erkinliklarga ega bo'lishi kerak. Shu sababli gender tengligini ta'minlash demokratik huquqiy davlatning muhim vazifalaridan biri sifatida qaraladi. Bugungi kunda gender tengligi masalasi xalqaro tashkilotlar, davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, gender tengligi nafaqat ayollar huquqlarini himoya qilish bilan bog'liq tushuncha, balki jamiyatda erkaklar va ayollar uchun teng imkoniyatlar yaratishni ham anglatadi. Ayniqsa, ta'lim, sog'liqni saqlash, mehnat bozori, siyosiy boshqaruv va tadbirkorlik sohalarida teng ishtirokni ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki jamiyatning barcha qatlamlari teng huquqli ishtirok etgandagina iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotga erishish mumkin bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasida gender tengligini ta'minlash bo'yicha keng ko'lamli huquqiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, Konstitutsiyada barcha fuqarolarning teng huquqliligi mustahkamlab qo'yilgan. Shuningdek, "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonun gender tengligini ta'minlashning asosiy huquqiy mexanizmlarini belgilab berdi. Ushbu qonun orqali davlat organlari va tashkilotlarida gender tengligi tamoyillariga amal qilish, xotin-qizlarni kamsitishning oldini olish va ularga teng imkoniyatlar yaratish masalalari huquqiy jihatdan tartibga solindi.

So'nggi yillarda ayollarning siyosiy va ijtimoiy faolligini oshirish bo'yicha ham muhim o'zgarishlar kuzatilmoqda. Xususan, davlat boshqaruvi organlarida, parlament va mahalliy kengashlarda ayollar ulushi ortib bormoqda. Bundan tashqari, ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, ularning bandligini ta'minlash va ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha turli davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. Bu esa gender tengligini ta'minlash borasidagi amaliy ishlarning natijadorligini ko'rsatadi. Biroq gender tengligini ta'minlash jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim hududlarda eskicha ijtimoiy stereotiplarning saqlanib qolayotgani ayollarning jamiyatdagi faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ba'zi hollarda ayollar mehnat bozorida erkaklarga nisbatan kamroq imkoniyatlarga ega bo'lishi yoki rahbarlik lavozimlariga tayinlanishda turli qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Shuningdek, oilaviy zo'ravonlik, majburiy nikoh va gender diskriminatsiyasi bilan bog'liq holatlar ham jamiyatda uchrab turadi.

Gender tengsizligining iqtisodiy oqibatlari ham sezilarli hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Agar ayollar va erkaklar uchun mehnat bozorida teng imkoniyatlar yaratilsa, bu ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, kambag'allik darajasini kamaytiradi va ijtimoiy farovonlikni yaxshilaydi. Shu sababli gender tengligi nafaqat ijtimoiy masala, balki iqtisodiy taraqqiyotning ham muhim omili hisoblanadi. Xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda gender tengligini ta'minlash bo'yicha maxsus davlat dasturlari va huquqiy mexanizmlar ishlab chiqilgan. Xususan, ayollarni kamsitishga qarshi qat'iy qonunlar, mehnat munosabatlarida tenglik tamoyillari va gender kvotalari samarali natija bermoqda. BMT, YUNESKO va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan gender tengligini ta'minlash bo'yicha ko'plab xalqaro hujjatlar qabul qilingan. O'zbekiston ham ushbu xalqaro

standartlarga mos ravishda milliy qonunchilikni takomillashtirib bormoqda. Shuningdek, gender tengligini ta'minlashda huquqiy madaniyat va aholining ongini yuksaltirish muhim ahamiyatga ega. Chunki qonunlarning o'zi yetarli emas, balki jamiyatda gender tengligi tamoyillarini to'g'ri tushunish va ularga amal qilish ham zarur. Ayniqsa, yoshlar orasida gender madaniyatini shakllantirish, ta'lim tizimida tenglik g'oyalarini targ'ib qilish va ommaviy axborot vositalari orqali ijobiy ijtimoiy qarashlarni rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, gender tengligini ta'minlashning huquqiy asoslari jamiyatda inson huquqlarini himoya qilish, ijtimoiy adolatni qaror toptirish va demokratik taraqqiyotni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli ushbu sohadagi qonunchilikni yanada takomillashtirish, ayollar va erkaklar uchun teng imkoniyatlarni kengaytirish hamda gender diskriminatsiyasining oldini olish bo'yicha samarali choralarni amalga oshirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, gender tengligini ta'minlash zamonaviy demokratik jamiyatning muhim tamoyillaridan biri hisoblanadi. Ayollar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni yaratish nafaqat inson huquqlarini himoya qilishga, balki jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotiga ham xizmat qiladi. Gender tengligi jamiyatda adolat va barqarorlikni ta'minlashning muhim omili bo'lib, inson salohiyatidan to'liq foydalanish imkonini beradi.

Tadqiqot davomida gender tengligini ta'minlashning huquqiy asoslari tahlil qilinib, O'zbekiston Respublikasida ushbu yo'nalishda keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilayotgani aniqlandi. Xususan, Konstitutsiyada barcha fuqarolarning teng huquqliligi mustahkamlangan bo'lib, "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonun gender siyosatini amalga oshirishning muhim huquqiy asosi bo'lib xizmat qilmoqda. Shuningdek, ayollarning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy faolligini oshirish, ularni qo'llab-quvvatlash va himoya qilish bo'yicha davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, gender tengligini ta'minlash jarayonida ayrim muammolar ham mavjudligi kuzatildi. Jumladan, ayrim hududlarda eskicha stereotiplarning saqlanib qolayotgani, ayollarning rahbarlik lavozimlaridagi ulushi yetarli emasligi, mehnat munosabatlarida ayrim tengsizlik holatlari va oilaviy zo'ravonlik bilan bog'liq muammolar jamiyat taraqqiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa gender tengligi bo'yicha huquqiy mexanizmlarni yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi. Gender tengligini ta'minlashda nafaqat qonunchilik, balki aholining huquqiy madaniyati va ijtimoiy ongini rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, yoshlar orasida gender madaniyatini shakllantirish, ta'lim tizimida tenglik g'oyalarini keng targ'ib qilish hamda ommaviy axborot vositalari orqali ijobiy ijtimoiy qarashlarni rivojlantirish zarur hisoblanadi. Chunki jamiyatda gender tengligi tamoyillari to'liq qaror topgandagina inson huquqlari va ijtimoiy adolat samarali ta'minlanadi. Umuman olganda, gender tengligini ta'minlashning huquqiy asoslarini mustahkamlash, ayollar va erkaklar uchun teng imkoniyatlar yaratish, diskriminatsiya va zo'ravonlikning oldini olish hamda xalqaro standartlarga mos huquqiy tizimni rivojlantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.

3. O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
4. Rustamboyev M.X. Inson huquqlari nazariyasi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021.
5. Karimova D.A. Gender siyosati va huquqiy islohotlar. – Toshkent: Adolat, 2022.
6. Yuldashev B.Sh. Gender tengligi va ijtimoiy himoya masalalari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023.
7. Xasanova M.R. Xotin-qizlar huquqlarini himoya qilishning xalqaro-huquqiy asoslari. – Toshkent: Tafakkur, 2024.

